KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Katja Härkönen

KUOLINPESÄN EDUSTAMINEN LAIN JA KÄYTÄNNÖN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

Karelia AMMATTIKORKEAKOULU	**OPINNÄYTETYÖ** **Toukokuu 2013** **Liiketalouden koulutusohjelma** Karjalankatu 3 80200 Joensuu Puh. 013 260 600

Tekijä

Katja Härkönen

Nimeke

Kuolinpesän edustaminen lain ja käytännön näkökulmasta

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä kuolinpesän edustamiseen liittyvään juridiikkaan ja kuolinpesän hallintoon liittyviin oikeudellisiin toimiin. Työssä esitellään kuolinpesän muodostuminen sekä kuolinpesään liittyvien henkilöiden; pesän osakkaiden, lesken, ja mahdollisen pesänselvittäjän roolit. Lisäksi työssä kuvataan pesänselvitykseen ja perunkirjoitukseen liittyviä, pesän osakkaille syntyviä, lakisääteisiä velvollisuuksia.

Kuolinpesän hallintoon liittyviä toimia on selvitetty kirjallisen lähdeaineiston, aiheeseen liittyvän voimassa olevan suomalaisen lainsäädännön, oikeustapausten sekä käytännön asiointitilanteiden avulla.

Tutkimuksesta kävi ilmi, että kuolinpesän edustamiseen liittyy useita oikeudellisia näkökohtia, jotka kuolinpesän osakkaiden tulee ottaa huomioon. Tämän vuoksi on tarpeellista tuntea aiheeseen sovellettava lainsäädäntö ja määräykset.

Kieli suomi	Sivuja 27

Asiasanat
kuolinpesä, pesänselvitys, perunkirjoitus, jäämistöoikeus

THESIS
May 2013
Degree Programme in Business Economics
Karjalankatu 3
FI 80200 Joensuu
FINLAND
Tel. +358 13 260 600

Author
Katja Härkönen

Title
Representing Estate – Legal and Custom Point of View

Abstract

The purpose of this study was to find out the judicial of representing estate and the jurisdictions involved in the administration of an estate of a deceased person. The study clarifies how an estate is created, what is the role of the parties of an estate and what are the main legal duties and procedures how the parties must perfom an estate inventory.

This thesis is based on the source of written material, information from Finnish laws to supreme courts legislations and with practical experiences of the cases of customer service for estates.

This study showed that there are lots of legal aspects of representing and estate, that the estates shareholders and other doers should be aware of. That is why we should have a good knowledge of legal activites of an estate.

Language	Pages
Finnish	27

Keywords
Estate, Estate Administration, Estate Inventory, Law of Estate

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 5
1.1 Taustaa 5
1.2 Tavoitteet ja rakenne 6
1.3 Tutkimusmenetelmät ja rajaukset 6
2 KUOLINPESÄN OSAKKUUS 7
2.1 Perimysjärjestys 7
2.2 Leski 8
2.3 Avopuoliso 9
2.4 Rekisteröity parisuhde 10
2.5 Testamentinsaaja 10
2.6 Alaikäinen pesänosakas 11
3 PESÄNSELVITYS 13
4 PERUNKIRJOITUS 14
4.1 Perunkirjoitusvelvollisuus 14
4.2 Perukirja 15
4.3 Osakasluettelo 17
5 KUOLINPESÄN HALLINTA 17
5.1 Hallintasopimus 18
5.2 Valtakirja 18
5.3 Pesänselvityshallinto 19
6 KÄYTÄNNÖN ASIOINTITILANTEITA 21
6.1 Kuolinpesän pankkiasiointi 21
6.2 Kuolinpesän sopimukset 22
6.3 Kuolinpesän omaisuuden luovutus 22
7 POHDINTA 25
LÄHTEET 27

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön aiheena on kuolinpesän lakisääteinen edustaminen. Lain näkökulmasta työssä käsitellään kuolinpesän muodostumista, siihen liittyviä osakkaita sekä kuolinpesän hallinnointia joko osakkaiden tai pesänselvittäjän toimesta. Käytännön näkökulmaa tuodaan työssä esille erityisesti omien kuolinpesän asioiden hoitoon liittyvien kokemusten kautta.

Kuka perii kuolleen? Kuka hallinnoi vainajan omaisuutta kuoleman jälkeen? Kuka saa myydä vainajan asunnon, polkupyörän tai kesämökin? Kenen velvollisuus on pesän ilmoittaminen ja vainajan jäämistön jakaminen? Kuka voi hoitaa kuolinpesän pankkiasioita? Milloin tarvitaan pesänselvittäjää ja mitä selvittäjä saa tehdä? Nämä ovat niitä kysymyksiä, joihin tämän tutkimuksen avulla pyrin löytämään vastauksia.

1.1 Taustaa

Kuolemaan liittyvät juridiset velvoitteet ovat monille vieraita ja hankalilta tuntuvia prosesseja. Perimiseen, kuolinpesän selvitykseen ja perinnönjakoon liittyvien asioiden kanssa joudutaan tekemisiin usein valmistautumattomana, vastentahtoisesti ja tunnekuohun vallassa.

Tutkimuksen käynnistämisen lähtökohtana on ollut sekä henkilökohtaisen menetyksen kautta tullut tarve joutua selvittämään kuolemaan liittyviä juridisia velvollisuuksia, että omat työtehtäväni asiakaspalvelussa. Työssäni liikepankin palvelukonttorin tiskillä olen kohdannut lukuisia kuolinpesien asioiden hoitajia, useimmiten vainajan omaisia, testamentinsaajia, pesän osakkaita ja lakimiehiä.

Kuolinpesän asiointitilanne on haastava molemmille osapuolille, niin asiakkaalle kuin asiakaspalvelijallekin. Pesän osakkaasta voi tuntua kohtuuttoman hankalalta ja monimutkaiselta hoitaa kuolinpesän hallintoon liittyviä pakollisia oikeustoimia, joita heiltä edellytetään juuri silloin, kun elämäntilanne läheisen poismenon jälkeen on haastava ja surutyö vielä kesken. Perunkirjoitus tuleekin ajankohtaiseksi melko pian kuoleman jälkeen. Pesän selvittämiseen ja perunkirjoituksen toimittamiseen liittyvien

tietojen hankinta ja käsittely saattavat tuntua vaikeilta ja ikäviltä velvollisuuksilta, joiden suorittaminen halutaan hoitaa pois alta mahdollisimman nopeasti tai mieluiten antaa ulkopuoliselle ammattilaiselle hoidettavaksi.

Kuolinpesän juridiikan perusteet sekä pesän osakkaiden oikeudet ja velvollisuudet on kuitenkin tärkeää hallita kuolinpesän osakkaiden oikeudellisen turvan takia. Asiakaspalvelijan näkökulmasta kuolinpesä asiakkaana on haastava, sillä juridiikan hallinnan lisäksi tulee pystyä tuottamaan vallitsevista olosuhteista huolimatta mahdollisimman miellyttävä palvelukokemus. Palvelua tarjoavan yrityksen näkökulmasta olisi lisäksi tavoiteltavaa saada aikaan samalla jopa lisämyyntiä ja uusasiakashankintaa.

1.2 Tavoitteet ja rakenne

Opinnäytetyössä esitellään kuolinpesään ja kuoleman jälkeisiin toimenpiteisiin liittyvää lainsäädäntöä. Käytännön esimerkkien avulla kuvataan erilaisia kuolinpesän asiointitilanteita. Tavoitteena on tuottaa yksinkertainen tietopaketti kuolinpesän asioinnista, joka voi toimia vaikkapa oppaana omaiselle tai kuolinpesän työssään kohtaavalle asiakaspalvelijalle.

Tutkimus muodostuu kahdesta osasta: teoriassa tarkastellaan kuolinpesän syntymistä ja siihen liittyviä osakkaita perintökaarta ja alan kirjallisuutta lähteenä käyttäen. Käytäntöön liittyvien tilanteiden esittely ja pohdinta muodostuvat pääsääntöisesti omien asiointikokemusten ja haastattelujen pohjalta.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja rajaukset

Opinnäytetyö on kirjoituspöytätutkimus, johon on pyritty kokoamaan olemassa olevaa tietoa selkeäksi kokonaisuudeksi, jota myös kuolinpesän juridiikkaan perehtymättömän lukijan olisi helppo ymmärtää. Perintöverotukseen ja kuolinpesän velkavastuuseen liittyvät kysymykset on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

2 KUOLINPESÄN OSAKKUUS

Kuolinpesä syntyy perinnönjättäjän kuoleman hetkellä ja se on olemassa perinnönjaon toimittamiseen saakka. Kuolinpesällä tarkoitetaan kuolinpesän osakkaiden muodostamaa verkostoa, joilla on oikeuksia ja velvollisuuksia koskien perittävän jäämistöä. (Aarnio & Kangas 2009, 374–375)

Perittävän omaisuuden oikeudenomistajat hallitsevat kuolinpesää yhdessä perittävän kuoleman ja perinnönjaon välisenä aikana, ellei virallisselvitystä käynnistetä sinä aikana. Kuolinpesän yhteishallinto päättyy siinä vaiheessa, kun perinnönjako suoritetaan. (Aarnio & Kangas 2009, 30–31)

Kuolinpesän osakkaiksi tulevat vainajan perilliset, puoliso ja yleistestamentin saajat. Kuolinpesän osakkaat hoitavat ja hallinnoivat yhdessä kuolinpesän omaisuutta, joka muodostuu vainajan jälkeensä jättämästä varallisuudesta. (Koponen 2009, 12.)

2.1 Perimysjärjestys

Keskeisin perintöä ja jäämistöä säätelevä laki on perintökaari (5.2.1965/40). Perintökaaressa on säädetty myös perillisten perimysjärjestyksestä. Perimysjärjestyksen mukaan perinnönsaajat jaetaan eri tasoihin eli parenteeleihin. Parenteelijärjestelmä on kolmiportainen ja taso riippuu perittävän ja perillisen välisestä sukulaisuussuhteesta. Mikäli perittävältä jää perillisiä ensimmäiseen parenteeliryhmään, toisen tai kolmannen parenteelin perilliset eivät saa perintöä lainkaan. Siirtyminen parenteelista toiseen tapahtuu vain silloin, kun lähimpään parenteeliin kuuluvia perillisiä ei ole. Parenteelijärjestelmää täydentää puolison oikeus perintöön ja lesken oikeus pitää jäämistöä jakamattomana hallinnassaan. (Aarnio & Kangas 2009, 63.)

I parenteeli:	Rintaperilliset; vainajan lapset, lastenlapset, lastenlastenlapset jne.

Leski

II parenteeli:	Vainajan vanhemmat, sisarukset ja sisarusten lapset
III parenteeli:	Vainajan isovanhemmat, sedät, tädit, enot

Ensimmäisen parenteeliin kuuluvilla perillisillä on rajaton sijaantulo-oikeus eli suoraan alenevassa polvessa tulevat sukulaiset ovat aina perinnönsaajia.

Mikäli vainajalla ei ollut lapsia, leski perii puolisonsa ohittaen toiseen ja kolmanteen parenteeliin kuuluvat perilliset. Perimisen edellytyksenä on se, että perillinen on – tai on ollut – elossa perittävän kuolinhetkellä. (PK 2.) Rintaperillisten perintöoikeus on turvattu myös lakiosasäännöstöllä, jonka mukaan tietty osa perinnöstä on suojattu perinnönjättäjän tekemältä testamentilta tai elinaikanaan suorittamilta varallisuuden luovutuksilta. Jos vainajalla ei ole ollut perillisiä lainkaan, perintö menee kokonaisuudessaan valtiolle. (Kangas 2002, 109.)

2.2 Leski

Mikäli vainajalla ei ollut rintaperillisiä, leski perii vainajan koko omaisuuden eli saa täyden omistusoikeuden aiemmin kuolleen puolison perintöön. Lesken perimysoikeuden voi syrjäyttää joko puolisoiden välinen tuomioistuimessa vireillä ollut avioero, ennen vuotta 1988 haettu asumusero tai testamentti. (PK 3. Koponen 2009, 14.)

Mikäli vainaja oli kuolinhetkellään naimisissa, lesken oikeus ensiksi kuolleen puolison omaisuuteen riippuu siitä, jäikö perittävältä rintaperillisiä vai ainoastaan toiseen tai kolmanteen parenteeliin kuuluvia perillisiä. Myös ensiksi kuolleen puolison mahdollinen testamentti voi vaikuttaa lesken asemaan. Lesken on mahdollista olla itse testamentin saajana, tai ensiksi kuollut puoliso on voinut tehdä testamentin jonkun muun kuin lesken hyväksi. (Aarnio & Kangas 2009, 964–965.)

Leskellä on avio-oikeuden nojalla hallintaoikeus vainajan omaisuuteen sekä sen mahdolliseen tuottoon, oikeus pitää pariskunnan yhteinen asunto irtaimistoineen jakamattomana hallinnassaan sekä oikeus lesken avustuksiin. Hallintaoikeus ei koske avopuolisoa. (Aarnio & Kangas 2009, 112.)

Pesä voidaan jakaa lesken, rintaperillisen tai testamentin saajan vaatimuksesta. Leskeä on kuitenkin vielä pyritty suojamaan siten, että leskellä on vaatimuksesta huolimatta oikeus pitää jakamattomana hallinnassaan asunnoksi kelpaava koti tavanomaisine koti-irtaimistoineen. Tämä ei tarkoita sitä, että leski omistaisi asunnon. Omistusoikeus siirtyy sille, jolle se kuuluu joko perimysjärjestyksen tai testamentin perusteella. Omistajan oikeutta myydä tai pantata kyseistä omaisuutta lesken elinaikana on kuitenkin rajoitettu. (Mikkola 2010, 35–36.)

Lesken osakkuus kuolinpesässä ei muodostu vainajan jäämistön hallintaoikeuden perusteella. Leski tulee kuitenkin kutsua aina perunkirjoitustilaisuuteen. Avio-oikeus ei merkitse puolisoiden omaisuuden yhteisomistusta eikä leskellä näin ollen ole myöskään oikeutta myydä tai muutoin luovuttaa vainajan omaisuutta edelleen. Avio-oikeus on myös voitu sulkea pois avioehtosopimuksella eikä se koske testamentin tai lahjakirjan perusteella siirtyvää vainajan omaisuutta. (Koponen 2009, 14–15.) Leskellä ei Suomessa ole lakiosaoikeutta, joten perittävä voi testamentilla syrjäyttää lesken perillisen asemasta kokonaan (Mikkola 2010, 55).

Lesken asema kuolinpesässä on yleensä hyvin turvattu. Lakimääräinen lesken asema jäämistön osalta ei kuitenkaan ole aivan mutkaton. Leskeä koskevat avioliitto- ja perintöoikeudelliset säädökset, mutta niitä on tulkittava yleensä yhdessä kuolinpesään liittyviä muita tahoja kuten perillisiä, testamentinsaajia ja velkojia, koskevien pykälien kanssa.

2.3 Avopuoliso

Avopuoliso ei ole kuolinpesän osakas, eikä hänen ole välttämätöntä olla perunkirjoituksessa läsnä. Vainajan tekemä testamentti voi kuitenkin tehdä avopuolisosta pesän osakkaan. Usein kuitenkin avopuoliso voi olla sellainen henkilö,

joka on parhaiten perehtynyt kuolinpesän tilaan ja hän voi tällaisessa tapauksessa toimia pesän ilmoittajana ja olla siten perunkirjoituksessa läsnä. (Puronen 2008, 25.)

Avopuolisolla ei ole avio-oikeutta vastaavaa etua liiton päättyessä toisen puolison kuolemaan. Avopuolison turvaa on mahdollista parantaa laatimalla puolisoiden elinaikana perintöverotuksesta vapaa omistusoikeustestamentti, jonka nojalla omaisuuden omistusoikeus siirtyy vainajan rintaperillisille, mutta käyttöoikeus säilyy leskellä. Avopuolison perintöverotus määräytyy toisen veroluokan mukaan, paitsi siinä tapauksessa, jos puolisoilla on yhteinen lapsi. Jälkimmäisessä tilanteessa perintövero määräytyy ensimmäisen perintöveroluokan mukaisesti. (Koponen 2009, 16).

Mikäli avopuolisot ovat olleet kihloissa, jälkeen elänyt puoliso saattaa olla oikeutettu PK 8:2 §:n mukaiseen avustukseen. Kihlaus ei ole juridisesti määrämuotoinen, vaan AL 1 §:ssa edellytetään sopimusta tulevan avioliiton solmimisesta. Yhdessä asuminen ei riitä osoitukseksi avioliiton solmimisen sopimuksesta, vaan riitaisissa tapauksissa asia ratkeaa näytön perusteella. (Gottberg 2007, 103–105)

2.4 Rekisteröity parisuhde

Rekisteröidyssä, samaa sukupuolta olevien parien muodostamassa parisuhteessa osapuolilla on avio-oikeutta vastaava oikeus toistensa omaisuuteen, elleivät osapuolet ole sopineet asiasta poikkeavasti avioehtosopimuksella. Samaa sukupuolta olevien parien suhteen on voinut rekisteröidä Suomessa 1.3.2002 alkaen. (Koponen 2009, 16–17.)

2.5 Testamentinsaaja

Testamentti ilmentää tekijänsä viimeistä tahtoa. Se on yksipuolinen tahdonilmaisu siitä, miten perittävä on halunnut perintönsä tulevan jaetuksi. Testamenttausvapaus takaa perittävälle mahdollisuuden päättää siitä, haluaako hän jakaa omaisuutensa jollakin tietyllä tavalla, vai jättää sen perintökaaren mukaisille perillisilleen. (Mikkola 2010, 91.) Testamentilla voidaan myös muuttaa lakimääräistä perimysjärjestystä ja rajata mahdollisten kuolinpesän osakkaiden puolisoiden oikeutta perintöön. (Koponen 2009, 13.)

Perinnön jättäjä voi halutessaan testamentata omaisuuttaan myös sellaisille henkilöille tai tahoille, joilla ei lain mukaan olisi perimysoikeutta. Testamentin tekijä voi testamentata joko koko omaisuutensa tai vain tietyn osan omaisuudestaan. Yleistestamentin saaja saa kaiken jäljelle jäävän omaisuuden sen jälkeen, kun muille osakkaille on jaettu heidän perintönsä. Perinnön jättäjällä on myös mahdollisuus testamentata tietty rahasumma, esine tai oikeus testamentin saajalle. Tällöin kyseessä on erityistestamentti. (Koponen 2009, 13.)

Testamentit voidaan pääsääntöisesti jakaa tyypeiltään joko yleis- tai erityistestamenteiksi. Muita mahdollisia testamentteja voivat olla omistusoikeustestamentti sekä hallinta- ja käyttöoikeustestamentti. Testamenteista säädetään perintökaaressa. (Koponen 2009, 13–14.)

Yleistestamentin saaja osallistuu pesän hallintoon ja hänellä on pesänosakkaan oikeudet ja velvollisuudet. Myös riidanalaisissa tilanteissa yleistestamentin saaja katsotaan pesän osakkaaksi eikä testamentin moiteriita aiheuta osakkuusasemaan muutosta ennen asian lopullista ratkaisua. (Koponen 2009, 13.)

Joissakin tapauksissa testamentin saajana voi olla yritys tai yhteisö. Kuolinpesän osakkaana olevaa yritystä tai yhteisöä saa tällöin edustaa kyseisen yhtiön kaupparekisteriin ilmoitetut viralliset toiminimenkirjoittajat tai heidän valtuuttamansa henkilö. (Harju 2013.)

Testamenttiin perustuva oikeus vanhenee kymmenen vuoden kuluttua perittävän kuolemasta tai toissijaisen perinnönsaajan oikeuden alkamishetkestä. Kymmenen vuoden raja on ehdoton ja määräaika kuluu perinnönsaajan vahingoksi aina siitäkin huolimatta, että testamentti on salattu tai perittävän kuolemasta ei ole ollut tietoa. (Kangas 2002, 108–109)

2.6 Alaikäinen pesänosakas

Alle 18-vuotias on lain mukaan vajaavaltainen, eikä hänellä sen vuoksi ole oikeutta tehdä itse sopimuksia tai muita oikeustoimia. Näin ollen hän tarvitsee kuolinpesän

osakkaana edunvalvojan. Alaikäisen edunvalvojina toimivat yleensä hänen huoltajansa. (HolTL 1:2-3, 2:4)

Alaikäisen jäädessä edunvalvojan kuoleman vuoksi ilman edunvalvojaa, tulee sen, jolla on kuolinpesä hallussaan, tehdä ilmoitus holhousviranomaiselle. (PK 18:3.2). Holhousviranomaisen on tarvittaessa tehtävä hakemus käräjäoikeudelle edunvalvojan määräämiseksi ja tuomioistuimen on määrättävä vajaavaltaiselle henkilölle edunvalvoja. (HolTL 2:7) Mikäli päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen sekä pyytää itse tiettyä henkilöä määrättäväksi edunvalvojakseen, myös holhousviranomainen voi antaa määräyksen edunvalvojasta. (HolTL 2:12)

Mikäli vajaavaltaisen päämiehen edunvalvoja ei ole itse osakkaana samassa kuolinpesässä, hän voi edustaa vajaavaltaista kuolinpesän yhteishallinnossa. Kuolinpesän yhteishallintoon ei vaadita holhousviranomaisen erillistä lupaa, jos alaikäinen on kuolinpesässä asianmukaisesti edustettuna. (Aarnio & Kangas 2009, 404–405.)

Alaikäisen pesän osakkaan oma huoltaja ei saa toimia päämiehensä edunvalvojana, jos hän on esteellinen. Esteellisyys muodostuu silloin, kun sekä edunvalvoja että päämies ovat molemmat saman kuolinpesän osakkaina. Tällaisessa tilanteessa edunvalvojan ja alaikäisen pesänosakkaan välille on muodostunut eturistiriita ja siksi alaikäiselle pesän osakkaalle tulee määrätä edunvalvojan sijainen. (HolTL 2:11)

Edunvalvoja ei myöskään saa edustaa alaikäistä päämiestään sellaisessa asiassa, jonka vastapuolena on esimerkiksi edunvalvojan puoliso, muuten edunvalvojalle läheinen henkilö tai muu henkilö, jota edunvalvoja myös edustaa. Laki sallii sisarusten yhteisen edunvalvojan myös edustaa useampaa sisarusta perinnönjaossa, mikäli heidän etunsa eivät ole ristiriidassa keskenään, eikä päämiesten etu ole ristiriidassa edunvalvojan edun kanssa. (HolTL 5:32)

Vajaavaltaisen päämiehen edunvalvojan tehtävät ovat päämiehen omaisuuteen ja taloudellisiin asioihin liittyviä tehtäviä. Holhoustoimilain mukaan edunvalvojalla onkin suoraan lakiin perustuva oikeus edustaa päämiestään sellaisissa oikeustoimissa, jotka koskevat päämiehen omaisuutta tai taloudellisia asioita, lukuun ottamatta sellaisia

tilanteita, joissa tuomioistuin on määrännyt toisin tai jos laissa on toisin säädetty. (HolTL 5:29)

3 PESÄNSELVITYS

Kuolinpesän selvityksen ensisijainen tavoite on jäämistöomaisuuden saattaminen jaettavaan kuntoon. Ennen kuin on päästy perinnön jakamiseen asti, on selvitettävä jäämistön laajuus sekä huolehdittava pesän veloista ja velkojista sekä erityisjälkisäädöksen saajista. (Aarnio & Kangas 2009, 217.)

Pesänselvityksessä määritellään kuolinpesän varat ja velat. Kuolinpesän velat joko maksetaan tai varataan rahaa niiden maksamista varten. Velkojen maksamista varten voidaan mahdollisesti joutua myös myymään kuolinpesän omaisuutta tai ottamaan lainaa. Pesänselvitykseen kuuluu myös erityistestamentin eli legaatin toimeenpano, jolloin erityistestamentin saajille jaetaan heille tuleva perintö. (Aarnio & Kangas 2009, 217.)

Pesänselvityksessä tulee selvittää myös se, onko vainaja antanut elinaikanaan ennakkoperintöä tai merkittäviä lahjoja. Jos perittävä on antanut lahjoja rintaperillisille, lahjojen oletetaan olevan ennakkoperintöä, mikäli lahjan antaja ei ole toisin ilmoittanut. Pesänselvityksen tehtävänä on siis järjestää kuolinpesä siihen kuntoon, että se voidaan jakaa. Käytännössä pesänselvitykseen kuuluvat varsinainen kuolinpesän selvitys ja perinnönjako. (Aarnio & Kangas 2009, 217.)

Kuolemantapauksesta alkaen pesän selvitykseen tähtääviin toimiin ja pesän haltuun ottoon ryhtyvät ensisijaisesti pesän osakkaat, vainajan edunvalvoja tai joku sellainen henkilö, joka on mahdollisesti asunut yhdessä vainajan kanssa tai joka muuten voi pitää huolta jäämistöomaisuudesta. Tällaisella henkilöllä on tiedoksiantovelvollisuus pesään liittyviin tahoihin nähden. Tuomioistuin voi määrätä erillisen toimitsijan ottamaan pesän haltuun sellaisissa tapauksissa, jos perillisiä ei aluksi tiedetä. Toimitsija voi olla lakimies, edunvalvoja tai viranomainen. (PK 18:3 §, PK 18:4 §)

4 PERUNKIRJOITUS

4.1 Perunkirjoitusvelvollisuus

Perunkirjoitus tulee toimittaa kaikkien niiden kansalaisten jälkeen, jotka ovat olleet kuolinhetkellään merkittyinä väestötietolain ja kotikuntalain mukaiseen kotipaikkarekisteriin Suomessa. Vainajan iällä tai omaisuuden suuruudella ei ole väliä, vaan perukirja tehdään aina myös varattomasta ja velattomasta pesästä. Perukirja tulee tehdä myös elävänä syntyneen, mutta sittemmin kuolleen lapsen jälkeen. (Aarnio & Kangas 2009, 254).

Perunkirjoitus on toimitettava kolmen kuukauden kuluessa perittävän kuolemasta. Perunkirjoituksen määräaikaan on mahdollista hakea lykkäystä. Lisäajan voi myöntää vainajan kuolinhetken kotipaikan läänin verovirasto kirjallisen hakemuksen perusteella. Hakemukseen tulee perustella lisäajan hakemisen syy. Hakemus lykkäyksestä pitää olla esitettynä verovirastoon alkuperäisen kolmen kuukauden määräajan sisällä. (Norri 2010, 326.)

Perunkirjoituksen toimittamisen hoitaa yleensä sellainen henkilö, jolla pesä on hallussaan, ja joka tuntee pesän tilan parhaiten. Perunkirjoitusvelvollisia ovat leski, rintaperillinen, muu lähisukulainen, edunvalvoja, testamentinsaaja, pesänselvittäjä, testamentin toimeenpanija, toimitsija, naapuri tai muu läheinen. Tarvittaessa myös poliisi tai sosiaalilautakunta voivat toimittaa perunkirjoituksen. Perunkirjoitusvelvollinen määrää perunkirjoituksen paikan ja ajan, valitsee perunkirjoitusta varten kaksi uskottua miestä sekä huolehtii asianosaisten kutsumisesta perunkirjoitustilaisuuteen. Perunkirjoitusvelvollinen merkitään perukirjaan pesän ilmoittajaksi. (Norri 2010, 329–330.)

Pesän ilmoittajan valinta ei kuitenkaan poista pesän osakkailta oikeutta kirjauttaa pesää koskevat merkitykselliset tietonsa asiakirjaan. Pesän ilmoittaja merkitsee perukirjaan valaehtoisen vakuutuksensa, että hänen perunkirjoitusta varten antamansa tiedot ovat oikeat ja ettei hän tahallisesti ole jättänyt mitään ilmoittamatta. Pesän ilmoittaja voi

joutua tarvittaessa vahvistamaan antamansa vakuuden käräjäoikeudessa. (Puronen 2008, 24.)

Perunkirjoitusvelvollisen valitsemien kahden uskotun miehen tehtävänä on toimittaa varsinainen perunkirjoitus. Uskotuille miehille ei ole laissa määrätty pätevyysvaatimuksia, mutta yleensä suositellaan käytettäväksi ammattilaisia, jotka ovat perehtyneet perunkirjoitukseen. Uskotuilta miehiltä vaaditaan rajoittamatonta oikeustoimikelpoisuutta sekä täysivaltaisuutta. (Norri 2010, 331.)

Uskottujen miesten tehtävänä on arvioida omaisuutta mahdollisimman objektiivisesti. Heidän roolinsa perunkirjoituksessa on puolueeton. He eivät siis arvioi omaisuutta verottajaa varten eivätkä myöskään suosi tai puolustele pesän osakkaita. Uskotuiksi miehiksi tulee valita ensisijaisesti esteettömiä henkilöitä. Uskottujen miesten esteellisyys ei kuitenkaan automaattisesti tee perukirjasta pätemätöntä, eikä perukirjan luotettavuutta voi riitauttaa yksinomaan tällä perusteella. (Aarnio & Kangas 2009, 272.)

4.2 Perukirja

Perukirjan tarkoitus on toimia luettelona vainajan jättämästä omaisuudesta. Perukirjaan listataan kuolinpesän varat ja velat tulevaa perinnönjakoa varten. Varat ja velat merkitään perukirjaan sellaisena, kuin ne ovat perittävän kuolinhetkellä olleet. Perintöverolain mukaan vainajan omaisuus arvostetaan käypään arvoonsa. Käyvällä arvolla tarkoitetaan omaisuuden todennäköistä luovutushintaa. (PerVL 2:9.1)

Perukirjan omaisuusluettelo toimii myös kuolinpesän perintöveroilmoituksena, sillä perintövero määräytyy perukirjan perusteella. Perukirja antaa verottajalle tiedot perinnön suuruudesta ja henkilöistä, jotka perinnön tulevat saamaan. (Norri 2010, 327.) Alkuperäinen perukirja liitteineen on toimitettava kuukauden kuluessa perunkirjoituksen toimittamisesta verotoimistoon. (PerVL 4:29)

Perukirjaan listataan kuolinpesään kuuluvat osakkaat. Osakasluettelo on virallinen vasta siinä vaiheessa, kun maistraatti on vahvistanut sen. Osakasluettelon epävirallisuus ei kuitenkaan estä kuolinpesän pakollisten käytännön toimien hoitamista. (Aarnio & Kangas 2009, 249.)

Perukirjaa varten on hankittava vainajan sukuselvitys. Sukuselvitys on katkeamaton virkatodistusten sarja vainajasta ja tämän perillisistä. Virkatodistukset tarvitaan kaikista niistä paikoista, joissa vainaja on ollut kirjoilla 15-vuotiaasta lähtien. Näin ollen vainajan viimeisimmän asuinpaikan virkatodistus ei välttämättä ole riittävä. Sukuselvitys hankitaan joko seurakunnasta tai maistraatista sen mukaan, onko vainaja kuulunut kirkkoon vai ei. Mikäli vainaja on muuttanut useasti elinaikanaan paikkakunnalta toiselle, virkatodistuksia joudutaan hankkimaan useita. (Norri 2010, 342.)

Mikäli perittävällä ei ole rintaperillisiä, vaan vanhemmat ja sisarukset ovat lähimpiä perijöitä, tulee sukuselvitys hankkia myös vainajan vanhemmista. Jos oikeudenomistaja on kuollut, tulee selvityksestä käydä ilmi, onko häneltä puolestaan jäänyt oikeudenomistajia, jotka tulevat hänen tilallensa. Muussa tapauksessa oikeudenomistajien sukuselvityksessä riittää heidän nykyisen- ja synnyinseurakuntansa todistus. (Norri 2010, 342.)

Muita perukirjaa varten mahdollisesti tarvittavia asiakirjoja ovat lainhuudot vainajan ja mahdollisen lesken kiinteistöomistuksista, tiedot vainajan omistamista asunto-osakkeista, testamentti, avioehtosopimus sekä aiemmin menehtyneen puolison kuoleman jälkeen laadittu perukirja. Vainajan varoista ja veloista tilataan selvitykset rahalaitoksilta ja luottokorttiyhtiöiltä. Pankki toimittaa saldo- ja korkotodistukset vainajan kuolinpäivän tilanteen mukaan. Perukirjaa varten tilataan saldo- ja korkotodistukset myös lesken talletuksista ja veloista. Edellä mainittujen lisäksi vaaditaan vielä selvitys vainajan viimeisestä veroilmoituksesta. (Norri 2010, 332–333, Nordea.)

Virallisten asiakirjojen lisäksi perukirjaan tulee liittää tositteet niistä kuluista, joita on aiheutunut hautaamisesta, hautajaisten ja muistotilaisuuden järjestämisestä sekä hautakivestä ja kuolinilmoituksen kuluista. Näiden lisäksi pesän varoista voidaan vähentää kaikki sellaiset kulut, jotka ovat kohdistuneet vainajan elinaikaan, mutta jotka on suoritettu vasta kuoleman jälkeen. Tällaisia kuluja on muun muassa vuokrat, sähkö-, vesi- ja puhelinmaksut, luottokorttilaskut sekä mahdolliset sairaalakulut. Perukirjaa varten tarvittavien asiakirjojen hankinnasta aiheutuneet kulut voidaan vähentää pesään kuuluvasta varallisuudesta (Norri 2010, 332.)

4.3 Osakasluettelo

Perukirjan osakastiedot vahvistetaan kuolinpesään liittyvän henkilön hakemuksesta sen kaupungin maistraatissa, jossa vainajan asuinpaikka oli hänen kuolinhetkellään. Viranomainen vahvistaa osakasluettelon tiedot oikeiksi, mutta ei vahvistuksella ota kantaa siihen, onko perukirja vaatimusten mukainen ja oikein laadittu. Osakasluettelon vahvistaminen ei ole välttämätön tai pakollinen, lakiin perustuva, toimenpide, mutta se tehdään usein kuolinpesän käytännön asioinnin helpottamiseksi. Hakemuksen voi tehdä perunkirjoituksen suorittamisen jälkeen mutta kuitenkin ennen perinnönjakoa. (Koponen 2009, 30.)

Vahvistettu osakasluettelo antaa kuolinpesän kanssa asioivalle, esimerkiksi kuolinpesän omaisuutta ostavalle, varmistetun tiedon siitä, ketkä ovat oikeutettuja myymään pesään kuulunutta omaisuutta. Vahvistus menettää merkityksensä perinnönjaon jälkeen. Myös rahalaitokset suosittelevat perukirjan osakastietojen vahvistamista. Maistraatin vahvistama osakasluettelo korvaa virkatodistusketjun ja näin ollen pankkiin toimitettavien asiakirjojen määrä vähenee ja käsittely saattaa nopeutua. (Koponen 2009, 31, Nordea.)

5 KUOLINPESÄN HALLINTA

Laki säätää pesänselvityksen yhteishallintoperiaatteesta. Kuolinpesän osakkaiden tulee pesän selvittämistä varten hallita pesän omaisuutta yhteisesti. Yhteishallinto tarkoittaa sitä, että pesää koskevista päätöksistä pitää olla yksimielisiä. Käytännössä joku pesän osakkaista, yleensä leski, hoitaa näitä asioita, ellei joku nimenomaisesti ilmoita vastustavansa järjestelyä. (Norri 2010, 311 - 312.)

Yhteishallinto on voimassa perittävän kuoleman ja perinnönjaon välisenä aikana. Yhteishallinto purkautuu ja kuolinpesä lakkaa, kun perintö on jaettu. (Kangas 2002, 115.)

Kaikki pesään kuuluvat osakkaat hallitsevat kuolinpesän omaisuutta yhdessä, ellei hallitsemisesta ole annettu mitään erityismääräystä esimerkiksi vainajan jättämässä testamentissa. Yhteishallinnossa olevassa pesässä kaikki omaisuutta koskevat päätökset on tehtävä yhdessä ja yksimielisesti. Kaikkien osakkaiden suostumus tarvitaan esimerkiksi kuolinpesän omaisuuden myyntiin. Kuolinpesän hallinnossa osakkaat ovat tasavertaisessa asemassa riippumatta siitä, mikä on heidän osuutensa suuruus pesästä. (Koponen 2009, 18.)

5.1 Hallintasopimus

Yksimielisen ja yhteistyökykyisen kuolinpesän ratkaisu jakamattoman pesän asioiden hoitoon voi olla hallintasopimus. Hallintasopimuksella osakkaat sopivat esimerkiksi siitä, että pesä jätetään jakamatta. Sopimus voi olla voimassa toistaiseksi tai määräajan, ja se on mahdollista purkaa kolmen kuukauden kuluttua osakkaan ilmoituksesta. (Koponen 2009, 18.) Yhteishallinnossa kirjalliset hallintasopimukset ovat harvinaisia, vaan käytännössä sopimus tehdään suullisesti ja annetaan jollekin valtakirja asioiden hoitamista varten. (Harju 2013.)

5.2 Valtakirja

Kuolinpesän hallinnossa kaikkien osakkaiden suostumuksen vaatiminen ja hankkiminen kaikkiin asioihin on melko jäykkä toimintatapa, etenkin niissä tapauksissa, joissa osakkaita on paljon ja välimatkat osakkaiden välillä ovat pitkiä. Valtakirjaan perustuvassa kuolinpesän edustamisessa osakkaat ovat valtuuttaneet keskuudestaan yhden tai jonkun ulkopuolisen henkilön, kuten lakimiehen, käyttämään valtuuksia kuolinpesän hoitoon liittyvissä asioissa. Valtuus edellyttää valtakirjaa kaikilta pesän osakkailta. (Koponen 2009, 18.) Valtakirjassa voidaan tarvittaessa yksilöidä ne toimenpiteet, joita valtuutettu saa pesän hoidossa suorittaa. Valtakirja ei ole erityistä kuolinpesän hallintoa, vaan liittyy kuolinpesän edustamisen helpottamiseen kolmansiin tahoihin nähden.

5.3 Pesänselvityshallinto

Mikäli osakkaiden kesken esiintyy erimielisyyttä pesän asioiden hoitamisesta, tai pesää ei ole tarkoitus jakaa heti, on järkevää hakea pesälle erillinen pesänselvittäjä. Pesänselvittäjän tehtävänä on huolehtia pesän omaisuudesta. Pesänselvittäjä määrätään silloin, mikäli yksikin pesän osakkaista sitä pyytää. Pesän asioiden hoidossa yksimielisyyden katsotaan vallitsevan, ellei joku erityisesti ilmoita vastustavansa päätöstä. (PK 19. Norri 2010, 318.)

Pesänselvittäjä on tuomioistuimen määräämä henkilö, yleensä koulutustaustaltaan lakimies. Pesänselvittäjiä voi olla vain yksi kuolinpesää kohden. Pesänselvittäjän määrääminen antaa turvaa myös pesän osakkuuden ulkopuolella oleville asianosaisille, kuten velkojille. Kuolinpesän ulkopuolisillakin tahoilla on mahdollisuus pyytää pesänselvittäjän määräämistä sellaisessa tilanteessa, jossa osakkaat omilla toimillaan vaarantavat muiden etuja. Myös ulosottoasioissa tuomioistuin määrää pesänselvittäjän. (Norri 2010, 318.)

Pesänselvitysjärjestelmän tarkoituksena on keskittää kuolinpesän hallinto ja selvittämistä koskeva päätöksenteko pesänselvittäjälle. Pesänselvittäjä edustaa pesää ja ottaa kuolinpesän haltuunsa. Pesänselvittäjän tehtävin kuuluu kuolinpesän juoksevan hallinnon hoitaminen. Näihin hallinnon hoitoon liittyviin vastuualueisiin kuuluvat erilaisten rutiiniasioiden hoitaminen, kuten saatavien periminen, perinnän valvominen, velvoitteiden täyttäminen ja valvonta, viranomaisilmoitusten tekeminen sekä yhteydenpito kuolinpesään liittyviin tahoihin. Pesään liittyviä tahoja ovat pesän osakkaat, legaatinsaajat ja mahdolliset velkojat. Kuolinpesän juoksevan hallinnon hoitaminen alkaa pesänselvittäjän määräyksen antamisesta ja päättyy siihen, kunnes jako on tullut lainvoimaiseksi, selvittäjä on tehnyt tilityksen jaon aikaisesta omaisuuden hallinnasta sekä luovuttanut osakkaille heidän osuutensa jaettavasta perinnöstä. (Lohi & Välimäki 1999, 8.)

Pesänselvittäjä hoitaa pääosin niitä asioita, jotka kuuluisivat myös kenelle tahansa muulle pesän haltuun ottajalle. Pesänselvittäjän tulee ottaa selvää vainajan ja kuolinpesän veloista sekä huolehtia niiden maksusta. Mikäli pesän varat eivät riitä kaikkien velkojen maksuun, pesänselvittäjä sopii velanhoidosta velkojan kanssa.

Pesänselvittäjä saa tarvittaessa myös myydä kuolinpesän omaisuutta, jotta mahdolliset velat saadaan hoidettua. (Norri 2010, 322.)

Pesänselvittäjä hoitaa pesää niin kauan kun se on jaettu. Kun perinnönjako on suoritettu ja se on tullut lainvoimaiseksi, pesänselvittäjä luovuttaa omaisuuden niille henkilöille, joille se kuuluu. Tämän jälkeen pesänselvittäjä on suorittanut tehtävänsä ja pesänselvitys hallintona päättyy. (Norri 2010, 326.)

Pesänselvittäjällä on yleinen toimivalta, johon ei vaikuta se, miten suuren osuuden jäämistöstä pesänselvittäjää hakenut osakas on saamassa. Pesänselvittäjän tehtävänä on huolehtia kaikkien niiden eduista, joiden oikeuksiin pesänselvityksellä on vaikutusta. Laissa on erityinen oikeusohje, jonka mukaan pesänselvittäjän tulee hoitaa tehtävänsä joutuisasti ja tehokkaasti. (Aarnio & Kangas 2009, 520.)

Pesänselvittäjän tehtävän voidaan katsoa kuuluvan lakisääteisen edustuksen piiriin. Selvittäjän edustusvallasta voidaan erottaa kelpoisuutta ja toimivaltaa koskevat asiat. Kelpoisuudella viitataan siihen, mitä kaikkea pesänselvittäjä kuolinpesän edustajana voi tehdä suhteessa kolmanteen osapuoleen, eli käytännössä: mitkä selvittäjän tekemät oikeustoimet sitovat kuolinpesää. Pesänselvittäjällä on yleinen kelpoisuus, eli oikeus edustaa pesää yksin. Selvittäjän toimivaltaa määrittää pesänselvityksen tarkoitus, eli toimivaltaan kuuluvat käytännössä ainoastaan ne tehtävät, jotka voidaan katsoa välttämättömiksi pesän selvittämiseksi. Toimivallan ylittäen tehty oikeustoimi ei sido edustettavaa. (Lohi & Välimäki 1999, 41–42)

Kuolinpesän selvityksen ollessa luovutettuna pesänselvittäjän haltuun ei pesän osakkailla ole oikeutta tehdä yksimielisinäkään pesänselvitykseen kuuluvia toimia. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan pesänselvittäjän hallussa olleen kuolinpesän osakkaan velkomuskanne kolmatta osapuolta kohtaan ei ollut oikeutettu, kun pesänselvittäjä oli jo aiemmin kieltäytynyt kanteen nostamisesta. (KKO:2006:29)

6 KÄYTÄNNÖN ASIOINTITILANTEITA

6.1 Kuolinpesän pankkiasiointi

Rahalaitoksen saadessa Väestörekisterikeskuksesta tiedon asiakkaan kuolemasta, vainajan tilien käyttöoikeudet ja tiliin liitetyt kortit lakkautetaan. Pesän osakkaiden edun mukaista on ilmoittaa pankille kuolemantapauksesta mahdollisimman pian, jotta kukaan ei pääse käyttämään vainajan tilejä käyttöoikeuden nojalla. Jakamattoman kuolinpesän osakkaat hallitsevat pesän omaisuutta yhdessä. Näin ollen kuolinpesän osakkailla on oikeus käyttää vainajan varoja ainoastaan yhdessä siihen asti, kunnes perinnönjako on suoritettu tai muusta menettelytavasta on sovittu osakkaiden kesken. Mikäli vainajalla on ollut yhteinen ns. TAI-tili toisen henkilön kanssa, saa toinen tilinomistaja jatkaa tilin käyttöä edelleen normaalisti. (Finanssivalvonta, 2010 a. Nordea.)

Vainajan voimassa olevat pankin kanssa solmitut sopimukset, kuten maksupalvelutoimeksiannot ja suoraveloitusvaltuutukset, pysyvät edelleen voimassa. Useiden maksujen, kuten esimerkiksi sähkö- tai vastikemaksujen, voidaan katsoa menevän kuolinpesän hyväksi. Maksupalvelusopimukset kuitenkin voidaan lakkauttaa yhdenkin kuolinpesän osakkaan pyynnöstä. Vainajan elinaikanaan tekemät sopimukset sitovat myös kuolinpesää. Lain mukaan kuolinpesä tulee vainajan tilalle ja sopimusten mukaiset oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kuolinpesälle. Pankkiasioissa tällaisia sopimuksia ovat mm. tilisopimukset, velka- ja vastuusitoumukset sekä tallelokeron vuokrasopimus. (Finanssivalvonta, 2010 b.)

Kuolinpesän pankkiasiointiin liittyvällä ohjeistuksella suojataan pesän osakkaiden etuja. Yksikin kuolinpesän osakas on oikeutettu ilman erillistä valtakirjaa asioimaan pankissa tilatakseen vainajan kuolinpäivän saldotodistukset perunkirjoitusta varten, saamaan tietoja vainajan pankkiasioiden tilanteesta kuolinpäivältä ja sen jälkeiseltä ajalta, sekä jättämään pankkiin maksettavaksi vainajan tililtä hautajaiskuluja ja vainajalle kuuluneita, tämän elinaikaan kohdistuneita, laskuja. Tallelokeron sisällön luettelointi voidaan myös suorittaa yhdenkin pesän osakkaan kanssa. Tallelokeron luetteloinnissa on pesän osakkaan kanssa paikalla kaksi pankin toimihenkilöä. (Finanssivalvonta, 2012. Nordea.)

6.2 Kuolinpesän sopimukset

Omaan kuolinpesän asiointiin liittyvän kokemukseni perusteella voin todeta, että useimmat vainajan elinaikanaan tekemät, etenkin kaupalliset, sopimukset erilaisten palveluntarjoajien kanssa tulevat myös kuolinpesää sitoviksi. Esimerkiksi perittävän vuokrasopimus ei purkaudu ilman erillistä ilmoitusta sopimuksen irtisanomisesta. Sähkösopimus siirtyy kuolinpesän nimiin ja vainajan puhelinliittymä jää auki, ellei liittymää pyydetä erikseen suljettavaksi tai siirrettäväksi toisen henkilön nimiin. Tieto asiakkaan kuolemasta tulee useille palveluita tarjoavalle yritykselle suoraan Väestörekisterikeskuksesta, mutta sopimusmuutokset edellyttävät yleensä aina kuolinpesän osakkaan tai pesänselvittäjän erillistä ilmoitusta ja sopimuksen päivitystä. Poikkeuksena ovat erilaiset valtuutuksiin ja käyttöoikeuksiin liittyvät sopimukset sekä pankki- tai maksuaikakortteihin liittyvät sopimukset, jotka lakkautetaan ilman erillistä ilmoitusta.

6.3 Kuolinpesän omaisuuden luovutus

Kuolinpesän rekisteröimätön omaisuus, kuten tavallinen koti-irtaimisto, voidaan myydä tai muuten luovuttaa ilman kaikkien osakkaiden erillistä valtuutusta. Oletus on se, että osakkaat toimivat lain edellyttämällä tavalla eli yhteistuumin, ja hallinnoivat yksimielisesti pesään kuuluvaa omaisuutta. Kuolinpesän irtaimen omaisuuden kaupoista ja lahjoituksista ei pääsääntöisesti tehdä kirjallista sopimusta. Arvo-omaisuuden, kuten korujen sekä antiikki- ja taide-esineiden käyvän arvon määrityksessä voidaan tarvittaessa käyttää ammattilaisen arviota. (Harju 2013.)

Kuolinpesään kuuluvan rekisteröidyn omaisuuden luovutukseen liittyy omaisuuden laadusta riippuen lain edellyttämiä toimenpiteitä. Rekisteröityä omaisuutta voivat olla esim. kiinteistö, asunto-osake, auto, ase, oikeus osakeyhtiössä tai arvo-osuus. Rekisteröityä omaisuutta voi myydä tai luovuttaa ainoastaan kaikkien kuolinpesän osakkaiden yksimielisellä hyväksynnällä. Omaisuuden luovutuksen voi suorittaa kaikkien osakkaiden valtuuttamana tai pesänselvittäjän toimesta. (Harju 2013.)

Puhelinosakkeen siirto

Useat puhelinyhtiöt eivät ole vielä siirtäneet yhtiön osakkeita arvo-osuusjärjestelmään. Tämä tarkoittaa sitä, että paperisia osakekirjoja on liikkeellä vielä huomattavan paljon. Osakekirja on arvopaperi, joka tulee myös huomioida perukirjassa. Osakkeen siirto vainajalta perijälle tai kokonaan uudelle omistajalle hoidetaan kyseisessä puhelinyhtiössä. Osakekirjan siirto merkitään yhtiön osakerekisteriin. Sekä osakkeen siirrosta että siirron rekisteröinnistä tehdään merkintä paperiseen osakekirjaan.

Yhtiö tarvitsee siirron rekisteröintiä ja siirtomerkintää varten seuraavat asiakirjat: perukirja, josta käyvät ilmi pesän osakkaat, ote jakokirjasta jo jaetun omaisuuden osalta, tai ote testamentista. Mikäli osakekirja siirtyy uudelle omistajalle lahjana tai myynnin seurauksena, tarvitaan kopio lahjakirjasta tai kauppakirjasta sekä varainsiirtoverolaskelma ja kuitti varainsiirtoveron maksusta. Tärkeintä on, että osakekirjan omistajuusketju on katkeamaton ja osakekirjan omistajan muutoksista on olemassa tarvittavat dokumentit. Paperiseen osakekirjaan ei yleensä tehdä siirtomerkintää kuolinpesän omistukseen, vaan alkuperäinen omistajatieto säilyy siinä muuttumattomana siihen asti, kunnes osakkeen omistusoikeus vaihtuu seuraavalle oikeushenkilölle. (Tikka 2013.)

Tieto puhelinyhtiön osakkeenomistajan kuolemasta ei tule yhtiöön aina automaattisesti, vaan se päivitetään osakasrekisteriin siinä vaiheessa, kun osakkeelle halutaan tehdä omistajan muutos. Mikäli jäämistöomaisuuden ositusta ei ole toimitettu tai jostain muusta syystä osake halutaan jättää jakamattomana kuolinpesän omistukseen, osakasrekisteriin merkitään vainajan nimen loppuun kuolinpesää kuvaava merkintä ”KP”. Suositeltavinta on kuitenkin siirtää osakkeen omistajuus suoraan seuraavalle henkilölle. Omistusoikeuden selvittäminen ja ajan tasalle saattaminen on sitä työläämpää ja monimutkaisempaa, mitä vanhempia kuolinpesiä osakkaana on ollut. (Tikka 2013.)

Ongelmatilanteita voi muodostua sen vuoksi, että osakasrekisteriin ei ole toimitettu ajantasaisia tietoja osakkeen omistajista ja heidän kuolemastaan. Puhelinyhtiön osakekirjan ei välttämättä ymmärretä olevan rekisteröitävää arvo-omaisuutta, vaan se yhdistetään helposti puhelinliittymään, jonka sopimuksella ei nykyisin enää ole suoraan

yhteyttä yhtiön osakkeen omistukseen. Näin ollen osakkuuden saatetaan luulla loppuvan siinä vaiheessa, kun puhelinliittymäsopimus irtisanotaan, tai perilliset eivät ole edes olleet tietoisia osakekirjan olemassaolosta. (Tikka 2013.)

Osakkeenomistajien ajantasaisuuden selvittäminen ja osakasrekisterin päivittäminen saattavat joskus vaatia useiden perukirjojen ja valtakirjojen tutkimista omistusoikeuden rekisteröimiseksi. Selvittely voi olla työlästä myös sen vuoksi, että tiedot osakkaista ovat epätäsmällisiä, perillisiä on paljon, osakkaina on useita kuolinpesiä, perukirjat ovat vanhoja eikä niistä käy tarkasti ilmi asianosaisten henkilötunnuksia tai syntymäaikoja. Asiakirjoja voi myös kokonaan puuttua. (Tikka 2013.)

Kuolinpesän puhelinosakkeen omistajanvaihtoon liittyvissä asioissa puhelinyhtiön kanssa asioi yleensä joku pesän osakkaista toisen osakkaiden antaman valtuutuksen nojalla. Riitaisissa tapauksissa tuomioistuimen määräämä pesänselvittäjä hoitaa tarvittavien asiakirjojen toimittamisen yhtiöön sekä pyytää siirtämään osakkeen perinnönjaon yhteydessä uudelle omistajalle. Asiakkaan näkökulmasta osakkeen rekisteröinti uudelle omistajalle saattaa jäädä tekemättä sen vuoksi, että tarvittavien asiakirjojen hankkiminen nähdään liian vaivalloisena saavutettuun hyötyyn nähden. (Tikka 2013.)

Puhelinyhtiön osakkeen omistajuuteen liittyvissä asioissa menetellään siis samalla tavalla kuin muunkin rekisteröitävän omaisuuden osalta: kuolinpesä hallinnoi omaisuutta yksimielisesti ja omistajan vaihtumisesta tulee toimittaa yhtiöön tarvittava dokumentaatio, kuten valtakirjat kaikilta osakkailta. Ongelmatilanteita voi muodostua siinä vaiheessa, jos osake halutaan edelleen myydä tai lahjoittaa, eikä osakerekisteriin ole toimitettu ajantasaista tietoa osakkeen omistajuudesta tai omistajan muuttumisesta kuolinpesäksi.

Kuolinpesän kiinteistönvälitys

Kuolinpesän kiinteistön myyntitilannetta välitysliikkeen avulla kuvataan tässä osiossa omaan henkilökohtaiseen kokemukseen ja välittäjän kanssa käytyyn keskusteluun perustuen. Jakamaton kuolinpesä kiinteistön omistajana asettaa oman haasteensa myös kiinteistönvälittäjän työhön. Kiinteistön myyjänä on kuolinpesä, johon kuuluvat kaikki

kuolinpesän osakkaat. Jos kuolinpesä hallinnoi omaisuutta yhdessä ja yksimielisesti, kiinteistön myyntitoimeksiantoon pyydetään kaikkien osakkaiden suostumus tai valtakirja. Valtakirjassa voidaan myös yksilöidä sellainen henkilö, jonka kaikki osakkaat valtuuttavat allekirjoittamaan kiinteistön lopullisen myyntisopimuksen kuolinpesän puolesta.

Pesänselvittäjä voi tehdä kiinteistön myyntitoimeksiannon ja allekirjoittaa kiinteistön luovutussopimuksen eli kauppakirjan yksin. Korkeimman oikeuden päätöksen KKO 1990:137 mukaan kuitenkaan pesänselvittäjä ei saa ryhtyä jakamaan kuolinpesään kuuluvaa kiinteistöä määräaloiksi ilman pesän osakkaiden suostumusta.

Kiinteistönvälittäjän tehtävänä on hankkia tarvittavat asiakirjat kiinteistöön ja sen omistusoikeuteen liittyen. Kuolinpesästä tarvitaan perukirja sukuselvityksineen, mahdollinen testamentti, osituskirja ja muu vastaava aineisto, kuin edellä on kerrottu puhelinosakkeen siirron osalta. Kiinteistön luovutus tehdään sopimalla asiasta kirjallisesti. Kirjallisen sopimuksen vahvistaa käräjäoikeuden määräämä julkinen kaupanvahvistaja. Kun kiinteistön kaupassa on kyseessä vuokraoikeuden siirto, ei kaupanvahvistajaa käytetä. (MK 4.)

7 POHDINTA

Lain näkökulmasta kuolinpesää edustavat ja hallinnoivat pesän yksimieliset osakkaat yhdessä. Osakkaat voivat valtakirjalla luovuttaa oikeuden kuolinpesän edustamiseen kolmannelle taholle tai valita keskuudestaan henkilön, joka hoitaa toisten osakkaiden valtuutuksella kuolinpesän asioita. Valtakirja voi olla tarvittaessa hyvin pikkutarkasti yksilöity, mihin kaikkiin toimenpiteisiin se valtuutetun oikeuttaa. Valtuutettu voi vaikkapa solmia kuolinpesän nimissä sopimuksia ja myydä kuolinpesän rekisteröityä omaisuutta.

Lain näkökulma vaikuttaa melko selkeältä ja loogiselta, mutta ongelmatilanteita voi muodostua silloin, jos kuolinpesän osakkaita on paljon, välimatkat ovat pitkiä tai mikäli kuolinpesän osakkaat ovat keskenään erimielisiä. Perintökaaren lisäksi kuolinpesän

edustamiseen liittyvissä asioissa saatetaan joutua tulkitsemaan myös muita lakeja. Kuolinpesässä voi olla osakkaana myös henkilöitä, kuten leski tai vajaavaltainen, jotka lakisääteisen asemansa puolesta edellyttävät erityisen huolellista lakien tulkintaa.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut avartava ja antoisa prosessi. Sen ansiosta olen käynyt paljon mielenkiintoisia keskusteluja ja saanut kuulla monenlaisia kokemuksia kuolinpesän asioiden hoidosta ja perintöön liittyvistä asioista. Vaikuttaa siltä, että kuolinpesän juridiikkaan liittyvää tietämättömyyttä ja väärinkäsityksiä esiintyy paljon. Lisäksi keskusteluiden pohjalta havaitsin, että yhdet suurimmista haasteista pesänselvityksessä ja pesän osakkaiden erimielisyyksissä liittyivät usein hyvin tunnepohjaisiin asioihin ja erityisesti rekisteröimättömän omaisuuden jakamiseen. Mummon Arabia-kannu saattaa herättää enemmän tunteita ja ristiriitatilanteita kuin vaikkapa mummon arvo-osuustilillä oleva jaettava mittava osakesalkku tai käyttelytilin saldo. Myös lain tulkinta ja kuolinpesän sopimuskumppaneina toimivien yritysten, kuten pankkien, sisäiset ohjeistukset saattavat aiheuttaa pulmia kuolinpesän asiointitilanteissa.

Aiheen syvällisempi tutkiminen ja käytännön kokemusten laajempikin koostaminen olisi ollut mielenkiintoista ja väljemmän aikataulun puitteissa myös toteutettavissa oleva hanke. Tällä kertaa työn loppuun saattamisessa tuli kuitenkin harmillisen kiire. Opiskelu ja opinnäytetyön tekeminen kokopäivätyön ja lapsiperheen arjen ohessa on ollut äärimmäisen haastavaa. Ajankäytön hallinnan ja työn suunnitelmallisuuden tärkeys ovatkin sellaisia asioita, joista minun on syytä ottaa opikseni tämän hankkeen läpiviemisen osalta ja huomioida niihin liittyvät haasteet jatkossa myös työelämässä ja mahdollisissa jatko-opinnoissani.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2009. Suomen jäämistöoikeus I. Perintöoikeus. 5. uudistettu laitos. Helsinki: Talentum.

Avioliittolaki 13.6.1929/234

Finanssivalvonta. 2010 a. Kenellä on oikeus käyttää vainajan tilejä? http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Asiointi/Kuolinpesa/Tilien_kayttooikeus/Pages/Default.aspx. 20.5.2013.

Finanssivalvonta. 2010 b. Kuolinpesää sitovat sopimukset. http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Asiointi/Kuolinpesa/Sopimukset/Pages/Default.aspx. 20.5.2013.

Finanssivalvonta. 2012 a. Kuolinpesän asioiden hoitaminen. http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Asiointi/Kuolinpesa/Pages/Default.aspx. 20.5.2013.

Gottberg, E. 2007. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 4. ajantasaistettu painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy

Harju, K. 2013. Varatuomari. Asianajotoimisto Surakka Oy. Haastattelu 21.5.2013.

Kangas, U. 2002. Johdatus perhevarallisuusoikeuteen. Helsinki: Hakapaino Oy.

KKO 1990:137. Korkein oikeus.

KKO 2006:29. Korkein oikeus.

Koponen, J. 2009. Kuolinpesän osakkaan opas. Helsinki: Edita Priima Oy.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442

Lohi, T. & Välimäki, P. 1999. Pesänselvityksen ongelmakohtia. Helsinki: Kauppakaari.

Maakaari 12.4.1995/540

Mikkola, T. 2010. Lesken asema jäämistö- ja vero-oikeudessa. 2., uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro

Nordea. Ohjeita kuolinpesän asioita hoitaville.

Norri, M. 2010. Perintö ja testamentti. Käytännön käsikirja. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378

Perintökaari 5.2.1965/40

Puronen, P. 2008. Näin teen perunkirjan itse. Helsinki: Talentum.

Tikka, M. 2013. Johdon assistentti. Telekarelia Oy. Haastattelu 23.5.2013.